

Bilirkişilik Müessesesinde Yaşanan Sorunlarla İlgili Muhasebe Meslek Mensupları Ve Hakimlerin Algısı Üzerine Bir Araştırma*

Arzu MERİÇ*

Hakan ERKUŞ**

Mehmet KAYGUSUZUOĞLU***

ÖZET

Uzmanlık alanlarının geliştiği ve ayrıntılı bir hal aldığı günümüzde hakimin teknik ve özel konularda bilgi sahibi olma ihtimali azalmaktadır. Bu durumda hakimin özel ve teknik bilgi sahibi kişilerden yardım istemesi gerekmektedir. Türk Hukuk Sistemimiz; çözümü, uzmanlığı, özel ve teknik bilgiyi gerektiren hallerde, sürecin hızlanması ve adaletin sağlanması için, mahkemelere bilirkişiden yararlanma imkanını vermiştir. 3568 sayılı meslek yasasında SMMM ve YMM'lerin mali davalarda bilirkişilik yapmaları çalışma konuları arasında belirlenmiştir.

Uzmanlaşmanın artmasıyla yargıda bilirkişilik müessesesinin önemi gittikçe artmaktadır. Ancak zaman zaman bu önemli müessese amacından uzaklaşarak kendisinden beklenen faydayı sağlayamamaktadır. Bu çalışmada, bilirkişilik müessesesi ile ilgili yaşanan sorunların, muhasebe uzmanlık alanıyla ilgili bilirkişilik bağlamında, SMMM ve hakimlerce, değerlendirilmesi yapılarak, tespit edilen sorunların çözümü için öneriler oluşturulmuştur.

Bu amaçla, hazırlanan anket dava yoğunluğu fazla olan iller sıralamasına göre ilk üç il olarak İstanbul, Ankara ve İzmir'de toplam 190 hakim ve 204 SMMM'ye yüz yüze uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, bilirkişilik müessesesi için ifade edilen sorunların SMMM bilirkişiler için büyük oranda geçerli olmadığı belirlenmiştir. Ancak SMMM'ler tarafından yapılan bilirkişilik müessesesinin daha etkin bir hale getirilmesi beklentisi olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Muhasebecilik, Bilirkişilik Müessesesi, Uzman Tanıklık.

JEL Sınıflandırması: M40, M41.

A Study on The Perception of Accounting Professionals and Judges About The Problems Encountered in Expert Witnessing

ABSTRACT

In our day, as the fields of expertise improve and get more detailed, the possibility of a judge to be knowledgeable with technical and specific subjects decreases. In such cases, the judge needs to ask for information to individuals having specific and technical knowledge. The Turkish Judicial System allows the courts to consult experts in order to accelerate the process and secure the justice, in cases the solution of which requires expertise and specific or technical knowledge. In the law act 3568, experts have been defined as duties in financial consultants and independent auditors' field.

The importance of the institution of expertise increases, as specialization rises. However, that important institution sometimes moves away from its aim and thus, is unable to provide the expected benefit. In this study, the problems of the institution of expertise were assessed in the context of expertise in specialized field of accounting, by the professionals of the field and judges, and suggestions were made as to the solution of identified problems.

To this end, the prepared survey was applied face-to-face on 190 judges and 204 independent accountants and financial advisors in İstanbul, Ankara and İzmir which rank among the top three cities having the highest number of lawsuits. According to the results of the study, the problems expressed about the institution of expertise were found not to be substantially applicable for independent accountant and financial advisor experts. Nevertheless, it was confirmed that the expertise activities of independent accountants and financial advisors are expected to be more effective.

Keywords: Accountancy, Expert Witness Organization, Expert Witness.

Jel Classification: M40, M41.

* Bu çalışma "Türkiye'de Bilirkişilik Müessesesi Bağlamında Adli Muhasebe İle İlgili Bir Araştırma" doktora tezinden üretilmiştir.

* Öğr. Gör. Dr. Arzu Meriç, Adıyaman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, acengil@adiyaman.edu.tr

** Prof. Dr. Hakan Erkuş, İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, hakan.erkus@inonu.edu.tr

*** Doç. Dr. Mehmet KAYGUSUZUOĞLU, Adıyaman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, mkaygusuzuglu@adiyaman.edu.tr

1. GİRİŞ

Son yüzyıl içinde insanoğlunun edindiği bilgi miktarının, insanlığın başlangıcından beri edindiği miktara yakın olduğu iddia edilmektedir. Bu iddiayı doğrularcasına, bilim ve teknoloji geçtiğimiz yüzyıl içinde baş döndürücü bir hızla gelişmiştir ve gelişmeye devam etmektedir. Bu sayede insanların bilgi düzeyi artmış, icra edilen meslekler çok daha karmaşık bir hal almış ve bu nedenle kişiler mesleklerinde uzmanlaşma yoluna gitmişlerdir. Bilgi düzeyinin yükselmesine paralel olarak, uyumsuzlukları çözmekle görevli olan hakimlerin işi de bir hayli zorlaşmıştır (Bulut, 2001: 1).

Bilirkişilik, yargılamada hakimin hukuk bilgisi dışında uzmanlığı gerektiren bilgiye ihtiyaç duyması durumunda, yargılamada hakimin işini kolaylaştıran yollardan birisidir. Özellikle son yıllarda daha ayrıntılı uzmanlık alanlarının oluşmaya başlaması ile birlikte alanlarında uzman bilirkişilerin davalardaki işlevleri artmaya başlamıştır.

Yargı kararları çoğu zaman bilirkişi raporuna dayanmakta ve bilirkişi adalet dağıtımında çok önemli ve etkin bir rol oynamaktadır. Bilirkişinin yasal ve vicdani çok önemli sorumlulukları bulunmaktadır. Bu nedenle görevin sağlıklı biçimde tanımlanması ve büyük bir titizlikle uygulanması gerekmektedir. Bu günkü uygulamada bilirkişilik anlamını, önemini ve saygınlığını önemli ölçüde yitirmiş görünmektedir (Tankut ve Ersoy, 2014: 877).

2. BİLİRKİŞİLİK MÜESSESESİ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Yargı görevinin yerine getirilmesi önceden belirlenen birtakım usullere bağlanmıştır. “Muhakeme hukuku” adı altında toplayabileceğimiz bu usuller, medeni muhakeme, ceza muhakemesi ve idari muhakeme gibi bölümlere ayrılmaktadır. Muhakeme hukuku, devletin yargı gücünü temsil eden organlarının, uyumsuzlukları çözerken izleyecekleri yöntemleri düzenleyen hukuk dalıdır (Centel ve Zafer, 2008: 3). Bilirkişilik kurumu, yargılama usulüne ilişkin kanunlarımızda düzenlenmiş bir konudur. Yargılama usulüne ilişkin kanunlarımız, mahkemeye gelen bir dava veya talebin hukuka uygun ve akılcı bir yöntemle karara bağlanması amacıyla izlenecek usul ve esasları gösteren kurallar bütünüdür ve bilirkişilik kurumu ile ilgili hükümler de yer almaktadır.

İlk zamanlarda bilirkişilik kurumunun olmaması nedeniyle bu boşluk benzer kavramlardan yararlanılarak ifade edilmiş, örneğin bilirkişi “tanık”, “seçkin tanık”, “hukuk danışmanı”, “arbitör”, “keşfin bir vasıtası”, gibi kavramlar içerisinde değerlendirilir olmuştur. Yürürlükten kalkan usul kanunlarımızda “ehlihibre” ve “ehli vukuf”, doktrinde “ekspertiz”, “resmi muhimmim” gibi tanımlar kullanılsa da günümüzde artık “bilirkişi kavramı” bir bütün olarak belirtilen kavramların yerine kullanılmakta ve yenilenen usul kanunlarımızda söz konusu kavram geçmektedir (Çınar, 2009: 7-8).

Usul kanunlarımızda bilirkişilik kurumu ayrıntılı olarak düzenlenmiştir ancak bilirkişinin tanımı yapılmamıştır. Bilirkişi kavramının tanımı için kanun hükmünde gerekli bazı unsurlara yer verilmiştir. Örneğin, “Mahkeme, çözümü hukuk dışında, özel ve teknik bir

bilgiyi gerektiren hallerde bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına karar verir.” (HMK m. 266) hükmünde¹; bilirkişinin tanımı, yargılama sürecinde özel ve teknik bir bilgiyi gerektiren konularda hakim tarafından bilgi ve görüşüne başvurulmuş uzman kişiler şeklinde bir çıkarımla yapılabilir.

Sözlüklerde bilirkişi; belli bir konuda iyi anlayan ve bir anlaşmazlığı çözümlemek için kendisine başvurulmuş kimse; çözümü özel veya teknik bir bilgiyi gerektiren hallerde oy ve görüşüne başvurulmuş kişi; ehli vukuf, “iyi bilgisi olan”, ehli hibre ise “bir şeyi çok iyi bilen” şeklinde tanımlanmıştır (Mecek, 2011: 4). Literatürde farklı bilirkişi tanımları bulunmaktadır:

Bilirkişi özel ve teknik konuda hazırladığı raporla mahkemenin karar vermesini kolaylaştıran ve yardım eden kişidir. Bilirkişi, hakim tarafından özel ve teknik bilgisi ve yetenekleri göz önünde bulundurularak seçilen bir veya daha fazla kişidir (Yıldırım vd., 2011: 14).

Bir davanın çözüme kavuşturulması bakımından önem taşıyan, açıklığa kavuşturulması ya da tespiti özel veya teknik bilgiyi gerektiren hususlarda, mahkemece oy ve görüşüne başvurulmuş üçüncü kişi ya da kişilere bilirkişi denir (Tanrıver, 2009: 575).

Bilirkişinin, özellikle maddi vakanın, maddi gerçekliğin tespitinde, ortaya konmasında tanık gibi hakim yardımcısı, dolayısıyla bir ispat aracı olarak düşünülmesi mümkündür. Bilirkişinin yaptığı iş bir anlamda danışmanlık hizmetidir. Bilirkişilik müessesesi yargı sisteminin işleyişi ve adil yargılamanın sağlanması açısından büyük bir öneme sahiptir.

3. BİLİRKİŞİLİK KURUMU İLE İLGİLİ KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Hukuki uyuşmazlıkların çözümünde özel veya teknik bilgisi ile hakime yardımcı olan bilirkişi, yargı sistemi içerisinde büyük bir öneme sahiptir. Ancak, bilirkişilik kurumunun yaşanan bir takım sıkıntılar nedeniyle yargının en önemli sorunlarından biri olduğu iddia edilmektedir.

Dünya Bankasının desteğiyle bilirkişilik müessesesi, konunun uzmanı yabancı akademisyenlerin de katılımı ile 1 Kasım 2010 tarihinde düzenlenen bir çalıştay ile ele alınmıştır. Bu amaçla Dünya Bankası tarafından Fransa, Almanya, İtalya ve ABD’deki bilirkişilik uygulamalarını inceleyen ve ülkemiz uygulamasını göz önünde bulundurarak çeşitli çıkarımlarda bulunan bir rapor hazırlanmıştır. Ayrıca yine konuyla ilgili Adalet Bakanlığı’nın İç Denetim Birimi Başkanlığı’nca 2010 yılı iç denetim programına istinaden araştırma- inceleme gerçekleştirilmiş buna ilişkin bilirkişilik müessesesiyle ilgili sorunların yer aldığı bir rapor daha hazırlanmıştır (ABGM, 2010). Konuyla ilgili yapılan akademik araştırmalar da incelendiğinde (Akyol, 1991, Arslan, 2000, Aşçıoğlu, 2000, Salkaya, 2000, Törüner, 2000, Bulut, 2001, Deryal, 2004, İnan, 2005, Soydan, 2008, Çınar, 2009, Tanrıver, 2009, Yücel, 2011) bilirkişilik müessesesinde yaşanan sorunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

¹ Benzer hüküm CMK m.63 ile ifade edilmiştir.

1. Bilirkişiden Kaynaklanan Sorunlar:

- Alanında yetkin (ehliyetli, uzman) olmayan kişilerin bilirkişi olarak görevlendirilmesi.
- Bilirkişilerin toplum içerisinde çeşitli meslek gruplarıyla iç içe olmaları sebebiyle ya da sürekli aynı kişilerin bilirkişi olarak atanması sebebiyle tarafsız davranamaması.
- Tarafsızlığı sağlamaya yönelik vicdani baskı yaratan yemin kurumunun ciddiyete alınmaması ve bilirkişilere usulüne uygun yemin verdirilmemesi.
- Bilirkişilerin, gerçeği saklayan veya çarpıtan raporlar düzenleyerek adaleti yanıltmaları.
- Dava konusunun kendi uzmanlık alanı dışında olduğunu bilmelerine rağmen, bilirkişilerin durumu yetkili makama bildirmemeleri.
- Bilirkişilerin rapor hazırlamakta zorlandıkları konularda raporu kısmen ya da tamamen alt bilirkişilere tanzim ettirmeleri.
- Hakim tarafından bilirkişiye gönderilen dosyaların etraflıca incelenmemesinden, sorunlar ve yardım istenen konular açık ve net bir şekilde ortaya konulmamasından veyahut uyuşmazlıkla ilgili bilgi ve belgelerin gönderilmemesinden veya eksik gönderilmesinden dolayı kendilerine gelen uyuşmazlığı tam olarak anlayamaması durumunda bilirkişilerin görev alanını ve sınırlarını tam olarak kavrayamaması.
- Bilirkişilerin davanın tarafları ile, dosyada eksik bilgi ve belgelerin tamamlanması veya bazı hususların açıklığa kavuşturulması gibi nedenlerle yasal olmazsa da ilişki içerisine girmeleri. Mahkeme tarafından belirlenen ücretten ayrı ve farklı ücretlerin taraflar tarafından bilirkişiye önerilmesi.
- Raporların yeterli araştırma ve inceleme yapılmadan hazırlanması.
- Bilirkişiler tarafından gerekçesiz rapor hazırlanması, olay hakkında sadece soyut görüş bildirilmesi.
- Bilirkişilerin kurul teşkil edecek bir şekilde görevlendirildiğinde, gerekli hassasiyeti gösterip, koordineli bir biçimde ortaklaşa bir çalışma yapmamaları. Raporun kurulda yer alan bir bilirkişi tarafından hazırlanması, diğerlerinin ise sadece imza ile çalışmaya katılmaları.

2. Hakimden Kaynaklanan Sorunlar:

- Bilirkişi listelerinin meslek örgütleri ile yeterince işbirliği yapılmadan ve kişilerin yetkinlikleri objektif kıstaslarla değerlendirilmeden sağlıksız bir şekilde oluşturulması. Hakimin bilirkişi görevlendirmelerinde kullandığı il adli yargı komisyonlarınca düzenlenen listelerin sadece ceza davalarında kullanılması, hukuk ve idari yargıda görülmekte olan davalarda böyle bir listenin oluşturulmaması.
- Bilirkişi seçiminde ve görevlendirilmesi hususunda hakimin yeterli ve gerekli dikkat ve özeni göstermemesi. Hakimlerin iş yoğunluğu sebebiyle yersiz bilirkişi incelemeleri

yaptırmaları ve uyuşmazlık ile ilgili etraflıca inceleme yapmadığından bilirkişiden talep edilen hususun tam olarak açık ve net bir şekilde belirtmemeleri.

➤ Bilirkişi raporları ile ilgili olarak gerekli görülürse duruşmada bilirkişiden açıklamalar yapması istenmesi hususunda yasa hükmü olmasına rağmen, genellikle bilirkişilerin duruşmalarda dinlenmemesi.

➤ Bilirkişilerin hukuki statüsü, yetkileri, yükümlülükleri ve sorumlulukları hususunda yeterli yasal düzenlemenin bulunmaması ve bilirkişiler için disiplin mekanizmasının bulunmaması.

3. Bilirkişi Raporları İle İlgili Sorunlar:

➤ Raporun süresi² içinde mahkemeye sunulması hususunda hem yargı mercileri hem de bilirkişiler tarafından gerekli hassasiyetin gösterilmemesi. Ayrıca uygulamada rapor ve eklerini süresinde vermeyen bilirkişilere disiplin ve cezai yaptırımların uygulanmasında gerekli duyarlılık ve özenin gösterilmemesi.

➤ Uygulamada “dosyanın bilirkişiye tevdiine”, “dosya ve eklerinin bilirkişiye havalesine”, “ tarafların iddia ve savunmaları karşısında bilirkişinin görüşünün alınmasına” gibi genel ibarelerin kullanılarak bilirkişilerden yardım istenmesi. Görev alanı ve sınırın açık ve net bir şekilde tam olarak belirtilmemesi. Tarafların görüşü alınmadan özellikle hangi sorulara cevap istendiği hususu açık ve kesin bir dille belirtilmeden bilirkişilerden rapor istenmesi ve içerik yönünden yetersiz raporların alınması.

4. Bilirkişi İncelemesinin Kapsamı İle İlgili Sorunlar:

➤ Mahkemeler her konuda ve en küçük tereddütte yeterince araştırma ve inceleme yapmadan, kanunda aksi hüküm olmasına rağmen genel ve hukuki konularda bile bilirkişiye başvurulması.

5. Bilirkişi Ücreti İle İlgili Sorunlar:

➤ Bilirkişi ücretlerinin dava miktarı ile orantılı olmaması ve çok düşük kalması. Böyle bir durumun görevin ehil ve uzman kişilerce tercih edilmemesi, bilirkişilik görevinden kaçınamayanların ise isteksiz ve ciddiyetsiz bir şekilde çalışmalarını ya da mahkeme dışında taraflardan ücretten ayrı menfaatler beklenmesi gibi sorunlara yol açması.

4. ARAŞTIRMA

4.1. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bilirkişilik müessesesi hakkında, müessesesinin problemlerini dile getiren pek çok yazınla karşılaşılmıştır. Söz konusu problemlerin, muhasebe uzmanlık alanıyla ilgili bilirkişilik kurumunu kapsayıp kapsamadığı araştırılmıştır, ayrıca belirtilen sorunların çözümü için öneriler oluşturulmuştur.

² Rapor verme süresi; işin niteliğine göre belirlenmekte olup, kanunda üst sınır üç ay olarak belirlenmiştir.

Araştırma anket yöntemi ile gerçekleştirilerek, hazırlanan anket formu³ hakimler ve SMMM'lere yüz yüze uygulanmıştır. Anket formu ulaşılmak istenen amaca yönelik olarak 5 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik 7 soru, ikinci, üçüncü, dördüncü bölümler bilirkişilik müessesesinde yaşanan sorunlarla ilgili olarak katılımcıların algıları beşli Likert ölçeği ile ölçülmesine yönelik 37 sorudan oluşmaktadır.

Anket yöntemiyle toplanan veriler SPSS 20.0 paket programına aktarılmış ve frekans dağılımı, ortalamalar, güvenilirlik, faktör analizi, T Testi, Korelasyon Testi gibi istatistikî yöntemler kullanılarak analiz edilmiştir.

4.2. Araştırmanın Evreni ve Örneği

Çalışmanın hedef kitesini Türkiye'deki hakimler ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler oluşturmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nde mevcut olan yargı teşkilatı; adli yargı mahkemeleri ve idari yargı mahkemeleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Çalışmamızda adli yargı mahkemelerinde görev yapan, muhasebeci bilirkişisinden destek alan hakimlerle ve bilirkişi listelerinde yer alan SMMM'lerle anketler yapılmıştır.

Anketin yapılacağı yerler İstanbul, Ankara ve İzmir olarak belirlenmiştir. Söz konusu yerler, Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü'nün yayımladığı "Adli İstatistikler 2012" başlıklı raporuna göre hukuk mahkemelerinde açılan davalarda yoğunluk gösteren illerdir. Bu iller dava sayısı sıralamasında ilk üç şehirdir.

Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun 2012-2016 Stratejik Planında; Adli Yargı'da 2011 yılı itibariyle toplam 5.343 kişi hakim görev yaptığı tespit edilmiştir. Anketin yapılacağı iller olarak belirlenen illerde hakim sayısı 3414 kişidir ve %95 güven düzeyinde örneklem hacmi 1815 hakim olarak hesaplanmıştır. Hata payı %4,746 şeklinde düşürülerek 190 hakim ile anket yapılmıştır.

Çalışmada, değerlendireceğimiz mahkemelerde, muhasebe desteği verebilecek SMMM toplam sayısı 76.832 kişidir.⁷ Araştırma için seçilen illerdeki adalet komisyonlarınınca belirtilen bilirkişi listelerinde yer alan SMMM sayısı 1.782 kişidir⁸ ve %95 güven düzeyinde örneklem hacmi 3179 SMMM olarak hesaplanmıştır. %6,4610 hata payı ile evreni temsil eden 204 SMMM ile anketler yapılmıştır.

³Anket soruları gerekli literatür taraması yapıldıktan sonra, hedef kitle ile sözlü mülakatlar neticesinde oluşturulmuş olup, taslak olarak Adıyaman'da SMMM ve hakimlere pilot olarak uygulanmıştır. Güvenilirlik analizi yapılmış ve sonuç 0,883 çıkmıştır. Taslak revize edilerek anket esas çalışmaya hazır hale getirilmiştir.

⁴Nisan 2014 her bir şehirdeki adliye sitelerinden alınan verilerdir.

⁵www.raosoft.com sitesinden yararlanılmıştır.

⁶www.surveysystem.com sitesinden yararlanılmıştır.

⁷TÜRMOB'un üye istatistikleri ile ilgili 2014'te hazırladığı rapordan derlenmiştir.

⁸Adliye Komisyonlarınınca çıkarılan bilirkişi listelerinden derlenmiştir.

⁹www.raosoft.com sitesinden yararlanılmıştır.

¹⁰www.surveysystem.com sitesinden yararlanılmıştır.

Basit tesadüfî örnekleme yöntemi ile belirlenen örneklemin illere dağılımı; İstanbul’da 100 hakim, 100 SMMM, Ankara’da 50 hakim, 50 SMMM ve İzmir’de 50 hakim, 50 SMMM şeklinde tespit edilmiştir. Yöntem olarak, yüz yüze anket yöntemi uygulanmıştır.

4.3.Araştırmanın Sonuçları ve Sonuçların Değerlendirilmesi

Çalışmada katılımcı olarak hakimlerin ve SMMM’lerin genel özelliklerini belirlemek amacıyla hazırlanan sorulara ilişkin elde edilen bulgular ve frekans dağılımları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Genel Özellikleri

		SMMM		Hakim		Toplam	
		N	%	N	%	N	%
Cinsiyet	Erkek	171	83,8	114	60,0	285	72
	Kadın	33	16,2	76	40,0	109	28
Yaş	25-35	47	23,0	11	5,8	58	15
	35-45	65	31,9	118	62,1	183	46
	45 üzeri	92	45,10	61	32,1	153	39
Eğitim	Lisans	189	92,6	186	97,9	375	95
	Lisansüstü	15	7,4	4	2,1	19	5
Kıdem	0-5 yıl	21	10,3	1	0,5	22	6
	6-10 yıl	41	20,1	14	7,4	55	14
	10-20 yıl	70	34,3	130	68,4	200	50
	20 yıl üzeri	72	35,3	45	23,7	117	30
Şehir	İstanbul	99	48,5	90	47,4	189	48
	Ankara	50	24,5	56	29,5	106	27
	İzmir	55	27,0	44	23,2	99	25
Bir yıldaki dosya sayısı	10'dan az	129	63,2	0	0	129	33
	10-50 arası	48	23,5	0	0	48	12
	51-100 arası	14	6,9	5	2,6	19	5
	101-500 arası	8	3,9	39	20,5	47	12
	501-1000 arası	3	1,5	79	41,6	82	21
	1001-1500 arası	0	0	52	27,4	52	13
	1500 ve üzeri	2	1,0	15	7,9	17	4

Tablo 1’de görüleceği üzere ankete katılanların %72’si erkektir. Katılımcıların büyük çoğunluğu (%85) 35 yaş üzeri olup, iş tecrübesi 10 yılın üzerindedir. Hakimlerin %68’i 10-20 yıl arası deneyimli, %24’ü 20 yıl üzeri deneyimli ve SMMM’lerin %34’ü 10-20 yıl arası deneyimli, %35’i 20 yıl üzeri deneyimlidir. Araştırmanın deneyimli, mesleğinde ehil kişiler üzerinde uygulanması avantajı edinilmiştir. Ankete katılanların %95’i lisans mezunudur, %48

Hakim, %52'si SMMM'lerden oluşmaktadır. Katılımcıların %55'i 100'ün üzerinde dosya ile bilirkişilik müessesesinin içindedir.

4.4. Faktör, Güvenilirlik ve Korelasyon Analizi Sonuçları

Faktör analizi, birbirleriyle ilişkili çok sayıda değişkenden oluşan veri setini birbirinden bağımsız ve daha az sayıda yeni değişkenler içeren veri setlerine dönüştürmek kısacası veri indirgemek için başvurulan bir yöntemdir (Özdamar, 2013:209). Veri setinin faktör analizine uygunluğunun değerlendirmesinde; korelasyon matrisinin oluşturulması, Barlett testi ve Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testleri olarak isimlendirilen üç yöntem kullanılmaktadır (Kalaycı, 2010:321).

Tablo 2: KMO Analizi Tablosu

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,947
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	8368,484
	Df	12751
	Sig.	0,000
Eigen Value (Topl. Özdeğer)		0,43

Tablo 2'ye göre; bilirkişilik müessesesinin muhasebeciler kapsamında değerlendirilmeye çalışıldığı 44 sorudan oluşan faktör değişkenlerinin genel olarak KMO değerinin 0,50'den büyük olması (0,947) ve Barlett değerinin 0,000 olması nedeniyle değişkenlerin faktör analizine uygun oldukları sonucu elde edilmiştir. Faktörlerin toplam varyansı açıklama oranları ise 0,43'tür.

Ankette bilirkişilik müessesesi ile ilgili yaşanan sorunlar dört boyutta değerlendirilmiş olup;

1. Boyut: Bilirkişilerin nitelikleri ile ilgili karşılaşılan sorunları içerdiğinden "Bilirkişi Nitelikleri" şeklinde isimlendirilmiş ve "BN" şeklinde kodlanmıştır.
2. Boyut: Bilirkişilerin görevlendirilmeleri ile ilgili karşılaşılan sorunları içerdiğinden "Bilirkişi Görevlendirilmeleri" şeklinde isimlendirilmiş ve "GR" şeklinde kodlanmıştır.
3. Boyut: Bilirkişilerin görevlerini ifa ederken karşılaşılan sorunları içerdiğinden "Bilirkişi Görevleri" şeklinde isimlendirilmiş ve "BG" şeklinde kodlanmıştır.
4. Boyut: Bilirkişilerin hazırladığı raporlar ile ilgili karşılaşılan sorunları içerdiğinden "Bilirkişi Raporları" şeklinde isimlendirilmiş ve "BR" şeklinde kodlanmıştır.

Aşağıdaki tabloda yapılan faktör analizine ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 3: Faktör Analizi Tablosu (Döndürülmüş Faktör Yükleri)

Faktörler	Faktör Yükleri	Cronbach's Alpha	Faktörlerdeki Değişken Sayısı
BN 1	,805	0,69	4
BN 2	,459		
BN 3	,830		
BN 4	,780		
GR 1	,706	0,812	12
GR 2	,627		
GR 3	,484		
GR 4	*,397		
GR 5	,445		
GR 6	,710		
GR 7	,728		
GR 8	,652		
GR 9	,536		
GR 10	,697		
GR 11	*,165		
GR 12	,673		
BG 1	*,265	0,656	4
BG 2	,820		
BG 3	,800		
BG 4	,657		
BR 1	,622	0,857	17
BR 2	,617		
BR 3	,730		
BR 4	,504		
BR 5	,523		
BR 6	,694		
BR 7	,644		
BR 8	,548		
BR 9	,595		
BR 10	,708		
BR 11	,570		
BR 12	,722		
BR 13	,819		
BR 14	,760		
BR 16	,528		
BR 17	,656		

*Faktör yükleri 0,40'ın altında olduğu için analizlerden çıkarılmıştır.

Faktör analizinde veri sayısı 350 ve üzerinde ise maddelerin faktör yüklerinin 0,40 ve üzerinde olması kabul görmektedir (Kalaycı, 2010:330). Buna göre; GR 4, GR11, BG 1 ve BR 15 faktör maddeleri analizler dışında tutulmuştur.

Güvenirlilik katsayısı 0 ile 1 arasında değerler ile ölçülür. Değer 1'e yaklaştıkça güvenirlilik düzeyi artış gösterir. Cronbach's Alpha değerlerinin yorumlanması aşağıda belirtilmiştir. Ölçek (α);

- $0,00 \leq \alpha < 0,40$ ise güvenilir değil,
- $0,40 \leq \alpha < 0,60$ ise güvenilirliği düşük,
- $0,60 \leq \alpha < 0,80$ ise oldukça güvenilir,
- $0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise yüksek derecede güvenilir,

olarak kabul edilir (Kayış, 2010:403).

Toplamda 394 kişiye uygulanan anketimize güvenilirlik analizi yapılmış ve Cronbach's Alpha değeri 0,938 çıkmıştır. Elde edilen sonuca göre anketimize verilen cevaplar yüksek derecede güvenilir kabul edilebilir.

Her bir faktör için güvenilirlik katsayıları da faktör analizi sonuçlarıyla beraber değerlendirilmiştir. Yapılan faktör analizi sonucunda 4 faktörden birincisi "Bilirkişi Nitelikleri" (BN) olarak adlandırılan faktörün hesaplanan güvenilirlik değeri 0,690 olmuştur. Ayrıca maddelerin faktör yükleri incelendiğinde en düşük yük BN 2 (0,459) faktör maddesinde ve en yüksek yük ise BN 3 (0,830) faktör maddesinde olmuştur. Elde edilen sonuçlara göre bu faktör grubunda yer alan sorulara verilen cevaplar oldukça güvenilir kabul edilebilir. Faktör yükleri değerlendirildiğinde, 0,40 ve üzeri değerler kabul edilebilir. En düşük yük olarak 0,459 kabul edilebilir bir değer olup, söz konusu anket sorusunun oluşturulan grupta ilgisinin olduğunu ifade etmektedir. Elde edilen sonuçlara göre bu faktör grubunda ilgisiz soru bulunmamaktadır.

Tablo incelendiğinde Bilirkişilerin Görevlendirmeleri (GR) olarak adlandırılan ikinci faktörün hesaplanan güvenilirlik değeri 0,812 olarak gerçekleşmiştir. Güvenirliği kabul edilebilecek bu değerler ile birlikte bu maddelerin faktör yükleri incelendiğinde en düşük yük GR 5 (0,445) faktör maddesinde ve en yüksek yük ise GR 7 (0,728) faktör maddesinde olmuştur. Elde edilen sonuçlara göre bu faktör grubunda yer alan sorulara verilen cevaplar yüksek derecede güvenilir kabul edilebilir. GR 4 ve GR 11 faktör maddeleri 0,40'ın altında olduğu için analizden çıkarılmıştır. Diğer değerler kabul edilebilir aralıktadır. GR4 ve GR 11 hariç bu grupta ilgisiz soru bulunmamaktadır.

Bilirkişilerin Görevleri (BG) olarak adlandırılan faktörde, faktör yükü en düşük olan değişkenin 0,657 ile BG 4, faktör yükü en yüksek olan değişkenin ise 0,820 ile BG 2 olduğu görülmektedir. Faktörün güvenilirlik düzeyi 0,656 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre bu grupta yer alan sorulara verilen cevaplar oldukça güvenilir kabul edilebilir. BG 1 faktör maddesi 0,40'ın altında olduğu için çıkarılmıştır. Diğer değerler kabul edilebilir aralıkta olup BG1 hariç grupta ilgisiz soru bulunmamaktadır.

Bilirkişi Raporları (BR) olarak adlandırılan kısımda en düşük faktör yükü 0,504 olarak BR 4, en yüksek faktör yükü 0,819 ile BR 13'tür. Güvenirlik 0,857 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre BR olarak adlandırılan faktörde yer alan sorulara verilen cevaplar yüksek derecede güvenilir kabul edilebilir. Faktör grubu içerisinde yer alan BR 15 faktör

maddesi analiz dışında tutulmuştur. Diğer değerler kabul edilebilir aralıkta ve gruplarda ilgisiz soru bulunmamaktadır.

Tablo 4: Korelasyon Tablosu

		BN	GR	BG	BR
BN	Pearson Correlation	1			
	Sig. (2-tailed)				
	N	394			
GR	Pearson Correlation	,613**	1		
	Sig. (2-tailed)	,000			
	N	394	394		
BG	Pearson Correlation	,525**	,720**	1	
	Sig. (2-tailed)	,000	,000		
	N	394	394	394	
BR	Pearson Correlation	,631**	,787**	,717**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	
	N	394	394	394	394

**Correlation is significant at the 0,01 level (2-tailed)

Korelasyon analizi ile, bilirkişilik müessesesinin muhasebeciler kapsamında değerlendirilmesine yönelik oluşturulan anketteki sorulara verilen cevapların yer aldıkları faktör grupları itibariyle birbirleri arasında ilişki düzeyi, derecesi, yönü ve anlamlılığı ölçülmüştür. Pearson korelasyon analizi sonuçları aşağıdaki kriterlere göre yorumlanır (Sungur, 2010:116).

<u>r</u>	<u>İlişki</u>
0,00-0,25	Çok Zayıf
0,26-0,49	Zayıf
0,50-0,69	Orta
0,70-0,89	Yüksek
0,90-1,00	Çok Yüksek

Korelasyon değerleri incelendiğinde, %1 anlamlılık düzeyinde ilişkiler saptanmıştır. Buna göre ilişki düzeyi %99 ihtimalle açıklanmıştır. Değerler pozitif olarak saptanmıştır. Buna göre ise aynı yönlü ilişkiler söz konusudur. İlişkinin düzeyi ile ilgili olarak yukarıdaki değer aralıklarına göre belirlenen yüksek, düşük gibi ifadelerle dereceler belirlenmiştir.

Korelasyon analizi tablosu incelendiğinde;

BN faktörü ile; GR faktörü arasında %1 anlamlılık düzeyinde pozitif ve orta derecede (0,613) bir ilişki vardır. BG faktörü arasında %1 anlamlılık düzeyinde pozitif ve orta derecede (0,525) bir ilişki vardır. BR faktörü arasında %1 anlamlılık düzeyinde pozitif ve orta derecede (0,631) bir ilişki vardır. Bu bağlamda Bilirkişi Nitelikleri arttıkça, Bilirkişi Görevlendirilmeleri, Bilirkişi Görevleri ve Bilirkişi Raporları da aynı yönde artacaktır. Dolayısıyla daha uygun görevler, raporlar ve görevlendirilmeler için nitelikli bilirkişilerden faydalanılması gerektiği söylenebilir.

GR faktörü ile, BG faktörü arasında %1 anlamlılık düzeyinde pozitif ve yüksek derecede (0,720) bir ilişki vardır. BR faktörü arasında %1 anlamlılık düzeyinde pozitif ve yüksek derecede (0,787) bir ilişki vardır. Bu bağlamda Bilirkişi Görevlendirilmeleri arttıkça, Bilirkişi Görevleri ve Bilirkişi Raporları da aynı yönde artacaktır. Dolayısıyla daha iyi görevler, raporlar için görevlendirilmelerin uygun yapılması gerektiği söylenebilir.

BG faktörü ile, BR faktörü arasında %1 anlamlılık düzeyinde pozitif ve yüksek derecede (0,717) bir ilişki vardır. Bu bağlamda Bilirkişi Görevleri arttıkça, Bilirkişi Raporları da aynı yönde artacaktır. Dolayısıyla daha iyi raporların iyi görevler sonucu ortaya çıktığı söylenebilir.

4.4. Türk Hukuk Sisteminde Bilirkişilik Müessesesinde Yaşanan Sorunların Varlığının Muhasebe Uzmanlık Alanı Çerçevesinde Araştırılması

Ankette; katılımcıların, bilirkişilik müessesesinde yaşanan sorunların olmadığı, kimi zaman sorunların olduğu şeklinde dile getirilerek, katılım düzeyleri beş noktalı Likert ölçeğinde “kesinlikle katılıyorum” için “5”, “kesinlikle katılmıyorum” için “1” olarak değerlendirilmiştir. Müessese ile ilgili sorunlar dört gruba (Bilirkişi Nitelikleri, Bilirkişi Görevlendirilmeleri, Bilirkişilerin Görevleri, Bilirkişi Raporları) ayrılarak toplamda 37 yargı ifadesi ile değerlendirme yapılmış ve toplanan veriler normal dağılım gösterdiği için parametrik testler uygulanmıştır.

Bilirkişilik müessesesindeki sorunların değerlendirildiği anketteki bölümlerden BN, BG, BR’deki ifadeler hakimler tarafından değerlendirilmeye alınmış, GR’deki ifadeler ise SMMM’lerce değerlendirmeye alınmış olup, katılımcıların her bir soru için verdiği yanıtların her birinin ayrı ayrı ortalamaları ve grup ortalamaları tablolar oluşturularak verilmiştir. Ortalamaların yorumlanması aşağıdaki kriterlere göre yapılmıştır.

Sorulara verilecek en yüksek cevap 5 en düşük cevap 1 olduğundan aşağıdaki formül yoluyla ortalamalar anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Grup aralığı değerleri = $(5 - 1) / 5 = 0,80$ olacaktır. Böylelikle ortalamalara yüklenecek anlamlar da şöyle olacaktır;

<u>Katılma Derecesi</u>	<u>Derecelere İlişkin Aralıklar</u>
(1)▶ 1,00 – 1,80	= Kesinlikle Katılmıyorum
(2)▶ 1,81 - 2,60	= Katılmıyorum
(3)▶ 2,61 - 3,40	= Kararsızım
(4)▶ 3,41 – 4,20	= Katılıyorum
(5)▶ 4,21 – 5,00	= Kesinlikle Katılıyorum

Bilirkişilik müessesesi ile ilgili yaşanan sorunlara ilişkin belirlenen boyutlara göre toplanan verilerin analizi sonucu aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 5: Bilirkişilerin Nitelikleri İle İlgili Sorulara Hakimlerin Katılma Düzeyi

	Ortalama	Std. Sapma	Faktör Ort.
BN1 Bilirkişiler, uyuşmazlık konusu ile ilgili ehil ve uzman kişilerdir.	4,64	,554	4,26
BN2 Bilirkişilerin, davanın çözümüne yönelik hukuki becerileri vardır.	3,54	,883	
BN3 Bilirkişilerin, davanın çözümüne yönelik teknik becerileri vardır.	4,45	,519	
BN4 Bilirkişiler, tarafsız ve dürüst bir şekilde görevlerini icra etmektedirler.	4,40	,502	

Tablo 5’de bilirkişilerin nitelikleri ile ilgili yargılara katılma düzeylerini belirtmeleri istenen hakimlerin verdikleri yanıtların ortalama değerleri gösterilmiştir. Tabloda yer alan sonuçlara göre; bilirkişilerin nitelikleri ile ilgili her hangi bir sorun tespit edilmemiştir. Bu grupta hakimlere, SMMM olarak kendilerine yardımcı olan bilirkişilerin nitelikleri ile ilgili sorunların olmadığını belirten ifadelere katılma düzeylerini belirtmeleri istenmiştir. Buna istinaden bu grubun ortalaması 4,26 ile kesinlikle katılma düzeyinde bir sonuç elde edilmiştir. Buna göre; muhasebeci bilirkişilerin

- ✓ ehil ve uzman,
- ✓ hukuki ve teknik becerileri olan kişilerden olduğu ve
- ✓ görevlerini tarafsız ve dürüst bir şekilde ifa ettikleri söylenebilir.

Ancak bu grupta en düşük ortalama 3,54 ile muhasebeci bilirkişilerin hukuki becerilerinin olduğuna katılma düzeyi ile ilgili BN2 kodlu soruya aittir. En yüksek ortalama 4,64 ile muhasebeci bilirkişilerin uyuşmazlık konusu ile ilgili ehil ve uzman kişiler olduğuna katılma düzeyi ile ilgili BN1 kodlu soruya aittir. Muhasebeci bilirkişi yardımı gerektiğinde, konuyla ilgili ehil ve uzman kişiler bulunabildiği ancak söz konusu kişilerin hukuki becerilerinin olduğuna aynı düzeyde katılım olmadığı görülmüştür.

Ayrıca bulunan ortalama değerler test değeri “3” alınarak tek örneklem t testi analizi yapılmıştır. Analiz sonucu tablo 6’da aşağıdaki gibidir:

Tablo 6: Bilirkişi Nitelikleri İle İlgili Bulgulara Tek Örneklem T Testi Analizi

DEĞİŞKENLER	N	Mean	Std. Deviation	T	Sig.	Ortalama Farklılıkları
BN1 Bilirkişiler, uyuşmazlık konusu ile ilgili ehil ve uzman kişilerdir.	190	4,64	,554	40,749	,000**	1,637
BN2 Bilirkişilerin, davanın çözümüne yönelik hukuki becerileri vardır.	190	3,54	,883	8,384	,000**	0,537
BN3 Bilirkişilerin, davanın	190	4,45	,519	38,416	,000**	1,447

çözümüne yönelik teknik becerileri vardır.						
BN4 Bilirkişiler, tarafsız ve dürüst bir şekilde görevlerini icra etmektedirler.	190	4,40	,502	38,453	,000**	1,400

**p< 0,01

Yapılan analiz sonucu “H1: BN ile ortalama değer 3 arasında anlamlı bir ilişki vardır” şeklinde kurulan hipotez kabul edilmiştir. Tablodaki ortalama değerlerin hepsinin %1 anlamlılık seviyesinde 3’ten büyük olması sebebiyle bilirkişilerin nitelikleri ile ilgili sorunların olmadığı sonucu elde edilmiştir.

Tablo 7’de bilirkişilerin görevlendirilmeleri ile ilgili yargılara katılma düzeylerini belirtmeleri istenen SMMM’lerin verdikleri yanıtların ortalama değerleri gösterilmiştir.

Tablo 7: Bilirkişilerin Görevlendirilmeleri İle İlgili Sorulara SMMM’lerin Katılma Düzeyi

	Ortalama	Std. Sapma	Faktör Ort.
GR1 Uyuşmazlıkla ilgili dava dosyası yetkili adli makamlarca etraflıca incelenmektedir.	3,59	,940	3,26
GR2 Uyuşmazlıkla ilgili hukukî ve genel bilgiler için bilirkişiye başvurulma-mak-tadır.	3,43	,957	
GR3 Uyuşmazlığın çözümü teknik ve özel bilgi gerektiriyorsa bilirkişiye başvurulmaktadır	4,06	,522	
GR4 Aynı uzmanlık alanında, sürekli olarak aynı kişiler bilirkişi olarak görevlendirilmektedir.	3,37	1,040	
GR5 Önceden, uyuşmazlık konusu ile ilgili bilirkişi olarak görevlendirilecek kişi veya kişilerle görüş alış-verişi yapılmaktadır	2,98	1,066	
GR6 Bilirkişiye sorulacak sorular açık ve ayrıntılı olarak önceden belirlenmektedir.	3,55	1,003	
GR7 Bilirkişinin görev alanının çevresi, açık ve kesin bir dille çizilmektedir.	3,67	,897	
GR8 Uyuşmazlık konusu ile ilgili gerekli tüm bilgi ve belgeler, bilirkişilere teslim edilmektedir.	3,73	,878	
GR9 Bilirkişilerin hukukî statüsü, yetkileri ve yükümlülükleri mevzuatta belirtilmektedir.	3,98	,515	
GR10 Gerçeğe aykırı bilirkişilik suçundan dolayı, suçlu sayılan bilirkişilere cezai yaptırımlar uygulanmaktadır.	3,60	,913	
GR11 Görevlendirilen bilirkişilere yemin verdirilmektedir.	4,23	,419	
GR12 Bilirkişi ücretleri işin niteliğine göre belirlenmektedir.	3,63	,956	

Tabloda yer alan sonuçlara göre; bilirkişilerin görevlendirilmeleri hususunda her hangi bir sorun tespit edilmemiştir. SMMM’lere bilirkişi görevlendirmeleri esnasında sorunların olmadığını belirten cümleler kullanılarak katılma düzeylerini belirtmeleri istenmiştir, buna

istinaden bu grubun ortalaması 3,26 ile katılma düzeyinde bir sonuç elde edilmiştir. Buna göre;

- ✓ dosyanın bilirkişiye, etraflıca incelenerek tevdi edildiği,
- ✓ hukuki ve genel bilgiler için bile bilirkişilere müracaat edilmediği, teknik ve özel bilgiler için bilirkişiye başvurulduğu,
- ✓ sürekli aynı kişilerin bilirkişi olarak seçilmediği,
- ✓ görevlendirme yapılmadan önce yardımı düşünülen bilirkişilerle görüş alış-verişi yapıldığı,
- ✓ bilirkişiye sorulacak soruların açık ve ayrıntılı olarak belirlendiği,
- ✓ bilirkişilerin görev alanlarının kesin olarak belirlendiği,
- ✓ konu ile ilgili bütün bilgi ve belgelerin bilirkişilere teslim edildiği,
- ✓ mevzuatta hukuki statü- yetki ve yükümlülüklerin tanımlandığı,
- ✓ gerçeğe aykırı bilirkişilik suçundan dolayı cezai yaptırımların uygulandığı,
- ✓ yemin mekanizmasının işlediği,
- ✓ ücretin işin niteliğine uygun olarak belirlendiği söylenebilir.

Ancak bu grupta en düşük ortalama 2,98 ile uyuşmazlık konusunun bilirkişi olarak görevlendirilecek kişilerle görüş alış-verişi yapıldığına katılma düzeyi ile ilgili GR5 kodlu soruya aittir. En yüksek ortalama 4,23 ile görevlendirilen bilirkişilere yemin verdirildiğine katılma düzeyi ile ilgili GR11 kodlu soruya aittir. Konuyla ilgili yemin mekanizmasının işlediği ve dolayısıyla vicdani baskının olduğu söylenebilir. Ancak görüş-alışverişi yapılarak görevlendirmelerin yapıldığı hususuna aynı düzeyde katılım olmamıştır.

Tablo 8’de verilen yanıtların ortalama değerleri, test değeri “3” alınarak tek örneklem t testi analizi sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 8: Bilirkişi Görevlendirilmeleri İle İlgili Bulgulara Tek Örneklem T Testi Analizi

DEĞİŞKENLER	N	Mean	Std. Deviation	T	Sig.	Ortalama Farklılıkları
GR1 Uyuşmazlıkla ilgili dava dosyası yetkili adli makamlarca etraflıca incelenmektedir.	204	3,59	,940	8,937	,000**	0,588
GR2 Uyuşmazlıkla ilgili hukukî ve genel bilgiler için bilirkişiye başvurulma-mak-tadır.	204	3,43	,957	6,365	,000**	0,426
GR3 Uyuşmazlığın çözümü teknik ve özel bilgi gerektiriyorsa bilirkişiye başvurulmaktadır	204	4,06	,522	28,977	,000**	1,059
GR4 Aynı uzmanlık alanında, sürekli olarak aynı kişiler bilirkişi olarak görevlendirilme-mektedir.	204	3,37	1,040	5,115	,000**	0,373
GR5 Önceden, uyuşmazlık konusu ile ilgili bilirkişi olarak görevlendirilecek kişi veya kişilerle görüş alış-verişi yapılmaktadır	204	2,98	1,066	-,328	,743	-0,025
GR6 Bilirkişiye sorulacak sorular açık ve ayrıntılı olarak önceden belirlenmektedir.	204	3,55	1,003	7,884	,000**	0,554

GR7 Bilirkişinin görev alanının çevresi, açık ve kesin bir dille çizilmektedir.	204	3,67	,897	10,615	,000**	0,667
GR8 Uyuşmazlık konusu ile ilgili gerekli tüm bilgi ve belgeler, bilirkişilere teslim edilmektedir.	204	3,73	,878	11,797	,000**	0,725
GR9 Bilirkişilerin hukuki statüsü, yetkileri ve yükümlülükleri mevzuatta belirtilmektedir.	204	3,98	,515	27,170	,000**	0,980
GR10 Gerçeğe aykırı bilirkişilik suçundan dolayı, suçlu sayılan bilirkişilere cezai yaptırımlar uygulanmaktadır.	204	3,60	,913	9,360	,000**	0,598
GR11 Görevlendirilen bilirkişilere yemin verdirilmektedir.	204	4,23	,419	41,781	,000**	1,225
GR12 Bilirkişi ücretleri işin niteliğine göre belirlenmektedir.	204	3,63	,956	9,370	,000**	0,627

**p< 0,01

Yapılan analiz sonucu “H2: GR ile ortalama değer 3 arasında anlamlı bir ilişki vardır” şeklinde kurulan hipotez kabul edilmiştir. GR 5 maddesindeki ifade ile ortalama değer arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Tablodaki ortalama değerlerin GR 5 hariç, hepsinin %1 anlamlılık seviyesinde 3’ten büyük olması sebebiyle bilirkişilerin görevlendirilmeleri ile ilgili sorunların olmadığı sonucu elde edilmiştir.

Tablo 9’da bilirkişilerin görevlerini ifa etmeleri ile ilgili yargılara katılma düzeylerini belirtmeleri istenen hakimlerin verdikleri yanıtların ortalama değerleri gösterilmiştir.

Tablo 9: Bilirkişilerin Görevlerini Yerine Getirmeleri İle İlgili Sorulara Hakimlerin Katılma Düzeyi

	Ortalama	Std. Sapma	Faktör Ort.
BG1 Bilirkişi, sorunun kendi uzmanlık alanına girmediğini ya da özel bilgileri gerektirdiğini düşündüğünde durumu kendisini görevlendiren makama bildirmektedir.	3,95	,939	4,28
BG2 Bilirkişiler, kurul teşkil edecek şekilde görevlendirilmeleri durumunda, kurul şeklinde çalışmaya özen göstermektedirler.	4,32	,587	
BG3 Kurul içinde görevlendirilen farklı bilirkişiler, görüş farklılıklarını, ortak hazırlanan rapora muhalefet şerhi düşerek belirtmektedirler.	4,27	,503	
BG4 Bilirkişiler, görevlendirme yazısında kendilerine tanınan süre içerisinde rapor ve eklerini mahkemeye göndermektedirler.	4,26	,546	

Tabloda yer alan sonuçlara göre; bilirkişilerin görevlerini ifa ederken her hangi bir sorun tespit edilmemiştir. Hakimlere bilirkişilerin görevlerini ifa ederken sorunların olmadığını belirten cümleler kullanılarak katılma düzeylerini belirtmeleri istenmiş, buna istinaden bu grubun ortalaması 4,28 ile katılma düzeyinde bir sonuç elde edilmiştir. Buna göre;

- ✓ bilirkişilik yapanların uyuşmazlığın kendi uzmanlık alanına girmediğini düşündüklerinde, durumu yetkili makamlara bildirdikleri,
- ✓ kurul şeklinde görevlendirmelerde kurul şeklinde çalışmaya özen gösterdikleri,

- ✓ görüş farklılıklarını ortak hazırlanan rapora muhalefet şerhi düşerek belirttikleri,
- ✓ raporları ve eklerini tanınan süre zarfında mahkemeye teslim ettikleri söylenebilir.

Ancak bu grupta en düşük ortalama 3,95 ile sorunun kendi uzmanlık alanına girmediğini ya da özel bilgileri gerektirdiğini düşündüğünde durumu kendisini görevlendiren makama bildirdiğine katılma düzeyi ile ilgili BG1 kodlu soruya aittir. En yüksek ortalama 4,32 ile kurul teşkil edecek şekilde görevlendirilmeleri durumunda, kurul şeklinde çalışmaya özen gösterdiklerine katılma düzeyi ile ilgili BG2 kodlu soruya aittir. Konuyla ilgili olarak; ekip çalışmalarında özenle görevlerini yapmaları hususunda katılım yüksek olurken uyumsuzluğun kendi uzmanlık alanıyla ilgili olmadığında durumu bildirme hususuna aynı düzeyde katılım olmamıştır.

Tablo 10’da verilen yanıtların ortalama değerleri, test değeri “3” alınarak tek örneklem t testi analizi sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 10: Bilirkişi Görevlerini Yerine Getirmeleri İle İlgili Bulgulara Tek Örneklem T Testi Analizi

DEĞİŞKENLER	N	Mean	Std. Deviation	T	Sig.	Ortalama Farklılıkları
BG1 Bilirkişi, sorunun kendi uzmanlık alanına girmediğini ya da özel bilgileri gerektirdiğini düşündüğünde durumu kendisini görevlendiren makama bildirmektedir.	190	3,95	,939	13,987	,000**	0,953
BG2 Bilirkişiler, kurul teşkil edecek şekilde görevlendirilmeleri durumunda, kurul şeklinde çalışmaya özen göstermektedirler.	190	4,32	,587	30,914	,000**	1,316
BG3 Kurul içinde görevlendirilen farklı bilirkişiler, görüş farklılıklarını, ortak hazırlanan rapora muhalefet şerhi düşerek belirtmektedirler.	190	4,27	,503	34,922	,000**	1,274
BG4 Bilirkişiler, görevlendirme yazısında kendilerine tanınan süre içerisinde rapor ve eklerini mahkemeye göndermektedirler.	190	4,26	,546	31,751	,000**	1,258

**p< 0,01

Yapılan analiz sonucu “H₃: BG ile ortalama değer 3 arasında anlamlı bir ilişki vardır” şeklinde kurulan hipotez kabul edilmiştir. Tablodaki ortalama değerlerin hepsinin %1 anlamlılık seviyesinde 3’ten büyük olması sebebiyle bilirkişilerin faaliyetleriyle ilgili sorunların olmadığı sonucu elde edilmiştir.

Tablo 11’de bilirkişilerin hazırladıkları raporlar ile ilgili yargılara katılma düzeylerini belirtmeleri istenen hakimlerin verdikleri yanıtların ortalama değerleri gösterilmiştir.

Tablo 11: Bilirkişilerin Hazırladıkları Raporlar İle İlgili Sorulara Hakimlerin Katılma Düzeyi

	Ortalama	Std. Sapma	Faktör Ort.
BR1 Bilirkişi raporları, başkalarına tanzim ettirilme-mek-tedir.	4,26	,495	4,21
BR2 Bilirkişi raporları, kabul edilebilir, makul ve gerçekçi bir gerekçeye dayandırılmaktadır.	4,17	,389	
BR3 Bilirkişi raporları, şekil açısından önemli eksiklik veya yanlışlık içerme-mek-tedir.	4,19	,470	
BR4 Bilirkişi raporlarında, hatalar, hukuki kavram eksiklikleri ve yetersizlikler görülme-mek-tedir.	3,86	1,000	
BR5 Bilirkişiler, gerçeği saklayan veya çarpıtan raporlar düzenleme-mek-tedirler.	4,30	,482	
BR6 Bilirkişi raporları, gerekli inceleme ve araştırma yapılmadan oluşturulma-mak-tadır.	4,24	,516	
BR7 Bilirkişiler, teknik konuları açık bir dille ve öğretici bir biçimde açıklamaktadırlar.	4,23	,459	
BR8 Bilirkişi raporlarında yer alan açıklamalar, bilirkişinin uzmanlık alanıyla sınırlıdır.	4,28	,464	
BR9 Bilirkişi raporları, her somut olaya dayalı olarak ayrı ve orijinal olarak hazırlanmaktadır.	4,24	,476	
BR10 Bilirkişi raporları, bilirkişinin kendi alanında bilgi ile basit ve kesin yargılar içermektedir.	4,24	,465	
BR11 Bilirkişi raporları, açık-seçik ve olabildiğince kısadır.	3,98	,957	
BR12 Bilirkişiler, bilinmeyen hususları da raporlarında açıkça belirtmektedirler.	4,25	,524	
BR13 Anlaşılmayan ve eksik raporlardan dolayı ek raporlar istenmektedir.	4,32	,466	
BR14 Hatalı raporlardan dolayı yeni bilirkişiler görevlendirilmektedir.	4,20	,427	
BR15 Açıklamalarda bulunmak üzere bilirkişiler, duruşmalara çağrılmaktadırlar.	2,69	1,201	
BR16 Bilirkişi raporu, duruşmadan önce taraflara tebliğ edilmektedir.	4,26	,465	
BR17 Bilirkişi raporunun aksine karar veril-me-mek-tedir.	4,26	,498	

Tabloda yer alan sonuçlara göre; bilirkişilerin hazırladıkları raporlar ile ilgili her hangi bir sorun tespit edilmemiştir. Katılımcılara söz konusu sorunların olmadığını belirten cümleler kullanılarak ayrıca bazı sorunlar ifade edilerek katılma düzeylerini belirtmeleri istenmiş, buna istinaden bu grubun ortalaması 4,21 ile katılma düzeyinde bir sonuç elde edilmiştir. Buna göre;

- ✓ raporların başkalarına tanzim ettirilmediği,
- ✓ gerekçesiz raporlar hazırlanmadığı,
- ✓ raporların şekil açısından önemli eksiklik veya yanlışlıklar içermediği,
- ✓ raporlarda hukuki kavram yetersizliğinin olmadığı,
- ✓ gerçeği saklayan veya çarpıtan raporlar hazırlanmadığı,
- ✓ raporların gerekli araştırma ve incelemeden sonra hazırlandığı,
- ✓ raporlarda teknik konuların açık bir dille öğretici biçimde ifade edildiği,
- ✓ raporlarda yer alan açıklamaların bilirkişilerin uzmanlık alanıyla sınırlı olduğu,
- ✓ her somut olaya dayalı olarak ayrı ve orijinal raporlar hazırlandığı,
- ✓ raporların bilirkişilerin uzmanlık alanında bilgi ile basit ve kesin yargılar içerdiği,

- ✓ raporların yeterince açık-seçik ve kısa olduğu,
- ✓ raporlarda bilinmeyen hususların belirtildiği,
- ✓ raporun duruşmadan önce tebliğ edildiği olumlu manada söylenebilirken,
- bilirkişilerin hazırladıkları anlaşılmayan ve eksik raporlardan dolayı ek raporlar istendiği
- hatalı raporlardan dolayı aynı uyuşmazlık konusu için yeni bilirkişilerin görevlendirildiği,
- açıklamalarda bulunmak üzere bilirkişilerin duruşmalara çağrılmadığı,
- raporun aksine karar verilmediği gibi sakıncalı durumların tespit edildiği söylenebilir.

Bu grupta en düşük ortalama 2,69 ile açıklamalarda bulunmak üzere bilirkişilerin duruşmalara çağrıldığına katılma düzeyi ile ilgili BR15 kodlu soruya aittir. En yüksek ortalama 4,32 ile hatalı raporlardan dolayı yeni bilirkişilerin görevlendirilmesine katılma düzeyi ile ilgili BR 14 kodlu soruya aittir. Ülkemizde bilirkişiler sadece yazılı raporları ile mahkemeye yardımcı olmakta, açıklamalarda bulunmak üzere duruşmalara çağrılmamaktadır. Dolayısıyla bu durumu ifade eden maddeye katılım düzeyi düşüktür. Hatalı raporlardan dolayı yeni bilirkişi görevlendirilmesi hususuna ise yüksek düzeyde katılım söz konusudur.

Tablo 12’de verilen yanıtların ortalama değerleri, test değeri “3” alınarak tek örneklem t testi analizi sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 12: Bilirkişilerin Hazırladıkları Raporlar İle İlgili Bulgulara Tek Örneklem T Testi Analizi

DEĞİŞKENLER	N	Mean	Std. Deviation	T	Sig.	Ortalama Farklılıkları
BR1 Bilirkişi raporları, başkalarına tanzim ettirilmemektedir.	190	4,26	,495	35,008	,000**	1,258
BR2 Bilirkişi raporları, kabul edilebilir, makul ve gerçekçi bir gerekçeye dayandırılmaktadır.	190	4,17	,389	41,395	,000**	1,168
BR3 Bilirkişi raporları, şekil açısından önemli eksiklik veya yanlışlık içerme-mek-tedir.	190	4,19	,470	35,020	,000**	1,195
BR4 Bilirkişi raporlarında, hatalar, hukukî kavram eksiklikleri ve yetersizlikler görülme-mek-tedir.	190	3,86	1,000	11,820	,000**	0,858
BR5 Bilirkişiler, gerçeği saklayan veya çarpıtan raporlar düzenleme-mek-tedirler.	190	4,30	,482	37,181	,000**	1,300
BR6 Bilirkişi raporları, gerekli inceleme ve araştırma yapılmadan oluşturulma-mak-tadır.	190	4,24	,516	33,034	,000**	1,237
BR7 Bilirkişiler, teknik konuları açık bir dille ve öğretici bir biçimde açıklamaktadırlar.	190	4,23	,459	36,989	,000**	1,232
BR8 Bilirkişi raporlarında yer alan açıklamalar, bilirkişinin uzmanlık alanıyla sınırlıdır.	190	4,28	,464	38,168	,000**	1,284
BR9 Bilirkişi raporları, her somut olaya dayalı olarak ayrı ve orijinal olarak hazırlanmaktadır.	190	4,24	,476	35,952	,000**	1,242
BR10 Bilirkişi raporları, bilirkişinin kendi alanında bilgi ile basit ve kesin yargılar içermektedir.	190	4,24	,465	36,821	,000**	1,242

BR11 Bilirkişi raporları, açık-seçik ve olabildiğince kısadır.	190	3,98	,957	14,182	,000**	0,984
BR12 Bilirkişiler, bilinmeyen hususları da raporlarında açıkça belirtmektedirler.	190	4,25	,524	32,958	,000**	1,253
BR13 Anlaşılmayan ve eksik raporlardan dolayı ek raporlar istenmektedir.	190	4,32	,466	38,916	,000**	1,316
BR14 Hatalı raporlardan dolayı yeni bilirkişiler görevlendirilmektedir.	190	4,20	,427	38,771	,000**	1,200
BR15 Açıklamalarda bulunmak üzere bilirkişiler, duruşmalara çağrılmaktadırlar.	190	2,69	1,201	-3,564	,000**	-0,311
BR16 Bilirkişi raporu, duruşmadan önce taraflara tebliğ edilmektedir.	190	4,26	,465	37,455	,000**	1,263
BR17 Bilirkişi raporunun aksine karar veril-me-mektedir.	190	4,26	,498	34,974	,000**	1,263

**p< 0,01

Yapılan analiz sonucu “H3: BR ile ortalama değer 3 arasında anlamlı bir ilişki vardır” şeklinde kurulan hipotez kabul edilmiştir. BR 15 maddesindeki ifade ile ortalama değer arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Tablodaki ortalama değerlerin BR 15 hariç, hepsinin %1 anlamlılık seviyesinde 3’ten büyük olması sebebiyle hazırlanan raporlarla ilgili sorunların olmadığı sonucu elde edilmiştir. Ancak bazı ifadelerde BR 13, 14, 17’de ortalamaların 3’ten büyük olması ile sorunlara işaret eden ifadelere katılım düzeyi gösterilmiştir. Bu sebeple söz konusu ifadeler ve ortalamaların 3’ten küçük olduğu BR 15 ifadesi raporlama ile ilgili sorunlara işaret etmektedir.

5. SONUÇ

Mahkemeye intikal etmiş, muhasebe bilimi ile ilgili bilgi içeren sorunları, hakimin hukuk ve genel bilgisi ile çözümlenemeyeceği düşünüldüğünde, mevcut sistem çerçevesinde bilirkişilerden yardım alabileceği bilinmektedir. Bu bağlamda muhasebe bilgisine sahip kişilerden bilirkişi olarak yardım alınmaktadır. Bu kapsamda SMMM, YMM, söz konusu alandaki öğretim üyeleri bilirkişi olarak hakime yardımcı olmaktadır. Ancak bilirkişilik müessesesinde bir takım sorunların olduğu bilinmektedir.

Çalışmada, bilirkişilik müessesesinde yaşanan sorunların muhasebeci bilirkişileri kapsayıp kapsamadığı araştırılmıştır. Araştırma, anket sorularının oluşturularak muhasebeci bilirkişi yardımı alan hakimlere ve bilirkişilik yapan SMMM’lere uygulanması suretiyle verilerin toplanması ve SPSS ile değerlendirilmesi ile yürütülmüştür.

Anketlerin uygulanmasıyla derlenen verilerin değerlendirilmesi sonucu, ortaya çıkan bulgular özetle;

➤ Bilirkişilik müessesesinde yaşanan problemler mali müşavir ve hakimlerin değerlendirmesi sonucu SMMM olarak bilirkişilik yapanları kapsamamaktadır.

➤ Hazırlanan raporlara itirazın dava taraflarınca sık uygulanması ile ya da duruşmalara açıklamalarda bulunmak üzere katılımı sağlanmayan bilirkişilerden dolayı raporun anlaşılır kılınmaması, önemli hususlara dikkat çekilmemesi, raporun yeterince değerlendirmeye alınmaması gibi sakıncaları da beraberinde taşıyan bir uygulama ile

anlaşılmayan, eksik veya hatalı raporlardan dolayı ek raporların istenmesi ve yeni bilirkişi incelemelerinin yaptırılması söz konusudur. Bu tür uygulamalar uyuşmazlığın çözümünü sürüncemede bırakmakta, bilirkişilik müessesesinin bir ileri boyuta taşınması gerektiği hususuna dikkat çekmektedir.

➤ Hazırlanan rapora aksi karar verilmemesi söz konusudur. Konu ile ilgili doktrin, Yargıtay ve Danıştay'ın tutumu farklılaşmakla¹¹ beraber böyle bir uygulamanın hakimlinin bağımsızlığı ilkesine ters düşmesi ve bilirkişiyi hakim yerine koyması sebebiyle sakıncalarının olduğu düşünülmektedir. Bu tür uygulamalar bilirkişilik müessesesini suiistimale açık bırakarak adalete olan güvenin önemini yitirmesine sebep olmaktadır.

Sonuçlarla ilgili olarak, anketler uygulanırken yapılan yüz yüze mülakatlar neticesinde hakimlerin genel anlamda muhasebeci bilirkişilerden memnun oldukları söylemleriyle karşılaşılmıştır. Ayrıca bilirkişilik müessesesinin sorunlarını değerlendirmeye yönelik oluşturulan boyutlardan, Bilirkişi Nitelikleri, Bilirkişi Görevleri ve Bilirkişi Raporları kısımları ile ilgili hakimlerin değerlendirmeleri ölçülmüş, ortalamalar sırasıyla; 4,26 - 4,28 ve 4,21 şeklinde olmuştur. Elde edilen bulgular mülakatlardaki söylemlerle benzer sonuçlardır.

Ancak raporlama aşamasında problemleri uygulamalar söz konusudur. Bilirkişi Raporları kısmında BR 13, 14, 15 ve 17 ile ölçülen sorun ifade eden ve edecek bazı uygulamalar, ülkemizde uygulanan bilirkişilik müessesesinin daha kapsamlı ve yetkin hizmet için bir ileri boyuta taşınması gerektiğini ortaya koymuştur.

Yeni ve ek bilirkişi incelemeleri yaptırmanın yargı süreci ve kalitesine olumsuz etkisinin mahkemelerde aktif rol üstlenen muhasebeciler ile mesleğin modülasyonu olarak değil de bizzat görevleri arasında söz konusu hizmetleri vermesi ile giderileceği düşünülmektedir. Ayrıca bu yolla hakimlinin okuduğu rapora bağlı kalarak karar vermesinin de önüne geçilerek mahkeme esnasında yapılan açıklamalar ile raporun hakimce değerlendirme süzgecinden geçirilmesi de sağlanmış olacaktır. Çözüm önerisi olarak mahkemede aktif rol üstlenen, çalışmalarıyla fark yaratacak adli muhasebecilik olarak isimlendirilen yurt dışında faal olan muhasebenin yeni alt dalının daha etkin olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Adalet Bakanlığı (2010), “Bilirkişilik Sistemindeki Sorunların Tespiti ile Çözüm Önerisi Geliştirilmesi ile İlgili İnceleme Raporu”, Rapor No: 2010/4.

Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü (2010), “Yargılamada Bilirkişilik Müessesesi”.

¹¹ *HMK m.282: “hakim bilirkişinin oy ve görüşünü diğer delillerle birlikte serbestçe değerlendirir”* kanun hükmü değişik şekillerde yorumlanarak bilirkişinin raporunun bağlayıcılığı hususunda doktrin, Yargıtay ve Danıştay'ın tutumları farklıdır. Söz konusu kanun hükmü, yetersiz bilirkişi raporları ile karşılaşıldığında, ek veya yeni bilirkişi incelemeleri yaptırılması şeklinde yorumlandığı gibi, yeniden inceleme yaptırmaya gerek kalmaksızın hakimde yeterince kanaat oluştuğunda farklı yönde kararlar alınabileceği şeklinde de yorumlanmıştır.

<<http://www.abgm.adalet.gov.tr/pdf/bilirki%C5%9Fi%20rapor%2014.2.2011.pdf>>

(09.04.2014)

Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü (2010), “Yargılamada Bilirkişilik Müessesesi Hakkında Mukayeseli Çalışma”, Görüşme Taslağı.

Akyol, Şener (1991), Hukuk Usulünde Bilirkişilerle İlgili Bazı Problemler, Mukayeseli Hukukta Bilirkişilik ve Sorunları, İstanbul.

Arslan, Ramazan (2000), “Bilirkişilik, Sorunlar ve Çözüm Önerileri (tebliğ)”, İzmir Barosu Yargı Reformu 2000 Sempozyumu, 6 Nisan.

Aşçıoğlu, Çetin (2000), “Bilirkişilik Sorunu”, Hukuk Kurultayı, Ankara Barosu Yayını, 2000.

Bulut, Erhan (2001), “Bilirkişi Seçimi ve Bilirkişi Raporlarının Bağlayıcılığı”, Mevzuat Dergisi, ss.1-9.

Centel, Nur, Zafer, Hamide (2008), Ceza Muhakemesi Hukuku, (5271 Sayılı Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu İle İlgili Mevzuata Göre Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 5. Bası), Beta Yayınları, İstanbul, Ocak.

Çınar, Sinan (2009), “Türk Vergi Hukukunda Bilirkişilik Kurumu ve Analizi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Deryal, Yahya (2004), “Bilirkişi Uygulamasında Problemler ve Bazı Öneriler”, Günışığı Dergisi, Şubat.

İnan, Atilla (2005), “Bilirkişiliğin Sosyolojik Gelişimi, Bilirkişi Etiği ve Bilirkişilerin Güncel Sorunları (tebliğ)”, İSMMMO Bilirkişi Eğitim Semineri, TÜRMOB Yayını, Ankara, Şubat.

İslamoğlu, Ahmet Hamdi (2009), SPSS Uygulamalı Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, (1. Baskı), Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

İstanbul Barosu (2010), “Türk Hukuk Sisteminde Bilirkişilik”.

<<http://www.istanbulbarosu.org.tr/detail.asp?CatID=1&SubCatID=1&ID=4866>>

(14.06.2014)

Kalaycı, Şeref (2010), “Faktör Analizi”, Şeref Kalaycı (Edit.) (2010), SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, (5. Baskı), Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara.

Kayış, Aliye, “Güvenirlilik Analizi”, Şeref Kalaycı (Edit.) (2010), SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, (5. Baskı), Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara.

Mecek, Hüseyin (2011), “Ceza Muhakemesinde Bilirkişilik”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Özdamar, Kazım (2013), Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi, Yenilenmiş 9. Baskı, Nisan Kitabevi, Eskişehir.

Salkaya, Şükrü (2000), “HUMK’da Bilirkişilik (Ehli-vukuf), Uygulama ve Karşılaşılan Sorunlar”, TÜRMOB II. Bilirkişi Eğitim Semineri, Ankara.

- Soydan, Başar (2008), “Türk Vergi Yargısında Bilirkişilik”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Sungur, Onur (2010), “Korelasyon Analizi”, Şeref Kalaycı (Edit.) (2010), SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, (5. Baskı), Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara.
- Tankut, Tuğrul, Ersoy, Uğur, “Bilirkişinin Görevi ve Sorumluluğu”.
<<http://www.e-kutuphane.imo.org.tr/pdf/12961.pdf> > (18.04.2014)
- Tanrıver, Süha (2009), “Hukuk Yargısı Bağlamında Bilirkişilikle İlgili Temel Problemler ve Çözüm Arayışları”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Özel Sayı, ss.575-594.
- Törüner, Ekrem (2000), “Bilirkişilik Uygulamasında Karşılaşılan Sorunlar”, TÜRMOB II. Bilirkişi Eğitim Semineri, Ankara.
- Yıldırım, Ramazan- Odyakmaz, Zehra- Atik, Ayşegül, Çoban- Çalışkan, Ahmet, Ziya- Ersöz, Ahmet, Kürşat- Deniz, Yusuf (2011), “İdare Mahkemeleri Örneğinde Bilirkişilik Uygulamaları”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ss.9-38.
- Yücel, Ali, Rıza (2011), “Yeni 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Yasasında Bilirkişilik”, Türkiye Mühendislik Haberleri Dergisi, ss.67-77.

1. EK: Anket Formu

1.Cinsiyetiniz () Bayan () Erkek	3.Yaşınız () 20-25 () 25-35 () 35-45 () 45 ve üstü	4. Eğitim Durumunuz () Lisans () Lisansüstü	5.Mesleki kıdeminiz () 5'den az () 5-10 arası () 10-20 arası () 20 yıl ve üstü	6. Unvanınız () Hakim () SMMM	7. Bilirkişiye 1 yıl içinde giden /gelen dosya sayısı () 10'dan az () 10-50 arası () 51-100 arası () 101-500 arası () 501- 1000 arası () 1001-1500 arası () 1500 ve üstü					
2. Yaşadığınız il () İstanbul () Ankara () İzmir						Kesinlikle Katıl-mı-yorum	Katıl-mı-yorum	Kararsızım	Katlıyorum	Kesinlikle Katlıyorum
<i>Aşağıda muhasebe meslek mensubu bilirkişilerin değerlendirilmesi için bazı bilgiler verilmiştir. Verilen bilgilere göre katılma düzeyinize uygun olan seçeneği işaretleyiniz.</i>										
BN1	Bilirkişiler, uyuşmazlık konusu ile ilgili ehil ve uzman kişilerdir.									
BN2	Bilirkişilerin, davanın çözümüne yönelik hukuki becerileri vardır.									
BN3	Bilirkişilerin, davanın çözümüne yönelik teknik becerileri vardır.									
BN4	Bilirkişiler, tarafsız ve dürüst bir şekilde görevlerini icra etmektedirler.									
Gr1	Uyuşmazlıkla ilgili dava dosyası yetkili adli makamlarca etraflıca incelenmektedir.									
Gr2	Uyuşmazlıkla ilgili hukukî ve genel bilgiler için bilirkişiye başvurulmamaktadır.									
Gr3	Uyuşmazlığın çözümü teknik ve özel bilgi gerektiriyorsa bilirkişiye başvurulmaktadır.									
Gr4	Aynı uzmanlık alanında, sürekli olarak aynı kişiler bilirkişi olarak görevlendirilmemektedir.									
Gr5	Önceden, uyuşmazlık konusu ile ilgili bilirkişi olarak görevlendirilecek kişi veya kişilerle görüş alış-verişi yapılmaktadır.									
Gr6	Bilirkişiye sorulacak sorular açık ve ayrıntılı olarak önceden belirlenmektedir.									
Gr7	Bilirkişinin görev alanının çevresi, açık ve kesin bir dille çizilmektedir.									
Gr8	Uyuşmazlık konusu ile ilgili gerekli tüm bilgi ve belgeler, bilirkişilere teslim edilmektedir.									
Gr9	Bilirkişilerin hukukî statüsü, yetkileri ve yükümlülükleri mevzuatta belirtilmektedir.									
Gr10	Gerçeğe aykırı bilirkişilik suçundan dolayı, suçlu sayılan bilirkişilere cezai yaptırımlar uygulanmaktadır.									
Gr11	Görevlendirilen bilirkişilere yemin verdirilmektedir.									
Gr12	Bilirkişi ücretleri işin niteliğine göre belirlenmektedir.									
BG1	Bilirkişi, sorunun kendi uzmanlık alanına girmediğini ya da özel bilgileri gerektirdiğini düşündüğünde durumu kendisini görevlendiren makama bildirmektedir.									
BG2	Bilirkişiler, kurul teşkil edecek şekilde görevlendirilmeleri durumunda, kurul şeklinde çalışmaya özen göstermektedirler.									
BG3	Kurul içinde görevlendirilen farklı bilirkişiler, görüş farklılıklarını, ortak hazırlanan rapora muhalefet şerhi düşerek belirtmektedirler.									
BG4	Bilirkişiler, görevlendirme yazısında kendilerine tanınan süre içerisinde rapor ve eklerini mahkemeye göndermektedirler.									
BR1	Bilirkişi raporları, başkalarına tanzim ettirilmemektedir.									
BR2	Bilirkişi raporları, kabul edilebilir, makul ve gerçekçi bir gerekçeye									

	dayandırılmaktadır.					
BR3	Bilirkişi raporları, şekil açısından önemli eksiklik veya yanlışlık çermemektedir.					
BR4	Bilirkişi raporlarında, hatalar, hukukî kavram eksiklikleri ve yetersizlikler görölmektedir.					
BR5	Bilirkişiler, gerçeği saklayan veya çarpıtan raporlar düzenlememektedirler.					
BR6	Bilirkişi raporları, gerekli inceleme ve araştırma yapılmadan oluşturulmamaktadır.					
BR7	Bilirkişiler, teknik konuları açık bir dille ve öğretici bir biçimde açıklamaktadırlar.					
BR8	Bilirkişi raporlarında yer alan açıklamalar, bilirkişinin uzmanlık alanıyla sınırlıdır.					
BR9	Bilirkişi raporları, her somut olaya dayalı olarak ayrı ve orijinal olarak hazırlanmaktadır.					
BR10	Bilirkişi raporları, bilirkişinin kendi alanında bilgi ile basit ve kesin yargılar içermektedir.					
BR11	Bilirkişi raporları, açık-seçik ve olabildiğince kısadır.					
BR12	Bilirkişiler, bilinmeyen hususları da raporlarında açıkça belirtmektedirler.					
BR13	Anlaşılmayan ve eksik raporlardan dolayı ek raporlar istenmektedir.					
BR14	Hatalı raporlardan dolayı yeni bilirkişiler görevlendirilmektedir.					
BR15	Açıklamalarda bulunmak üzere bilirkişiler, duruşmalara çağrılmaktadırlar.					
BR16	Bilirkişi raporu, duruşmadan önce taraflara tebliğ edilmektedir.					
BR17	Bilirkişi raporunun aksine karar verilmemektedir.					

